

Драган Бабић

РЕКАПИТУЛАЦИЈА У РЕЧ-ДВЕ

Прејлед њродукије крајке њриче у 2019. њодини

Након књижевне сезоне коју су у једнакој мери обележили квалитетни наслови и скандали, данас смо, не својом кривицом, сведоци једне друге неочекиване ситуације и суочавамо се са питањем: шта ће се десити ако савремена продукција нестане? Ова година је показала да је могуће објавити много мање књига него што се иначе објављује, а постоје назнаке да ће преостати све мање издавача који су спремни да ризикују са публиковањем дела чију профитабилност не могу да гарантују. Све ово прате и несигурне бројке које се тичу читалаца, и врло је извесно да нећемо моћи да предвидимо шта ће се и колико читати у наредним годинама. И док постоје издавачи, аутори или књижевни жанрови код којих се те промене можда неће осетити у толикој мери, каква судбина чека, на пример, младе писце на почетку каријере или форму кратке приче која иначе пати од мањка популарности?

Остаје нам да се утешимо чињеницом да се, и поред свих могућих криза, сваке године појави макар неколико наслова вредних читалачке пажње, те мали али одабран број нових гласова који би могли да постану носиоци савремене прозне продукције у периоду који је пред нама. За такву оцену у домену кратке прозе можемо да захвалимо, с једне стране, конкурсима који су отворени за младе и/или неафирмиране ауторе, те, с друге, издавачима који су спремни да објаве збирке кратких прича писаца различитих генерација, знајући да се суочавају са врло извесним финансијским губитком. Уз то, неправедно би било прећутати и старије и потврђене писце који се непрестано јављају у

домену кратке прозе или јој се пак враћају у периоду између писања два романа. На крају, похвална је појава антологијских избора, тематских збирки и других издања која окупљају ствараоце различитих генерација, стилова, поетичких сензибилитета и тематских оквира, јер су управо таква издања важна као пресеци који из године у годину показују шта се ново дешава на пољу кратке приче и шта читаоци могу да очекују у будућности.

Неки од наслова који су обележили 2019. годину су, између осталих, збирке Ирине Ристић (*Опелди о друјарсјиву и њоседовању: мале ѝрозе*, Геопоетика), Милена Алемпијевића (*Коњске ширине: седам ѝрича о нежељеним сусрећима*, Књижевна радионица Рашић), Ивана Потпића (*Резултатии*, Културни центар Новог Сада), Драгане Мокан (*Пусићиие им лајану музику*, Партизанска књига), Рефика Личине (*Рибе у бунару*, Партизанска књига), Миљана Милановића (*Продужетак врстие*, Партизанска књига), Душана Савића (*Главном улицом*, Градска библиотека „Карло Бијелицки” Сомбор), Илије Бакића (*Четиири реке извиру у рају и ине ѝловидбе*, Агора), Милана Белегишанина (*Соба на обали*, Академска књига), Милана Тодорова (*Телефонски именовик мрѝвних ѝретѝлајника*, Архипелаг), те Анђелка Анушића (*Лејенда о в(ј)етѝром вијанима*, Удружење књижевника Републике Српске), која је и овенчана Андрићевом наградом. Уз то, треба истаћи и избор прича Иване Димић (*Све у свему: изабране и нове ѝриче*, Лагуна), други том сабраних приповедака Вељка Петровића (*Изданици из ојаљена ѝрма*, Градска библиотека „Карло Бијелицки” Сомбор), као и треће коло критичког издања дела Иве Андрића које садржи два тома његових постхумно објављених приповедака под насловом (*Кућа на осами*, Задужбина Иве Андрића).

Која су се то краткопричашка дела, међутим, највише истакла у прошлој години?

Након годину дана паузе, Награда „Ђура Ђуканов” добила је новог лауреата, Ану Милош, а осам прича њене збирке *Крај расцусѝа* (Народна библиотека „Јован Поповић” Кикинда) читаоцима дају један нови свет који на сваки могући начин подсећа на њихов, али се ипак разликује у неколико аспеката. Било да се ради о гротесци која усмерава читалачко искуство, одласку у благу фантастику, или пак о инсистирању на неореалистичком кључу, приче које ауторка исписује тек на моменте потврђују да је реч о првенцу иза којег стоји неискусан аутор. Без претходног знања те чињенице, читаоце би могао да заведе приповедни поступак који води радњу од једне до друге раније зацртане тачке кретања, идући од наговештаја ка конкретизацији емоција, реакција, догађаја или феномена које списатељица покушава да дочара. Њен тематски оквир се креће од бега мајке и тек рођеног детета

у руралну средину до свакодневног покушаја преживљавања у урбаном гету, али се све приче у већој или мањој мери могу тумачити на два начина – као представа породичних и међуљудских односа, те као прелазак преко трауме из прошлости која одређује садашњост протагониста. Тако прича „Срећна банана” истражује супружничке односе, „Звезда дом” и „Модрице” однос две индивидуе које игром случају ступају у нераскидиве везе, док се приче „Забран”, „Пет кћери Милоша Адамовић”, „Мир”, „Песак врућ као стакло” и „Крај распуста” фокусирају на динамику односа између родитеља и деце. Наравно, уз овај примарни тематски оквир, ауторка истражује и низ тема које се јављају из другог или трећег плана и говоре о положају уметности у данашњем времену, критикују савремено потрошачко друштво, истражују живот у граду и природи, откривају сексуалност различитих генерација, скицирају могућност наставка живота после смрти блиских чланова породице, баве се успостављањем сопственог идентитета након неочекиваних открића, те истичу мање спокојне тренутке одрастања. Као контрапункт овој тематској шароликости – која, уосталом, и јесте једна од одлика збирки кратких прича – намеће се уједначена нарација чији темпо непрестано покреће напред и читаоце и радњу. Ефектно користећи дијалог и регистар различитих нараштаја и друштвених група, ауторка даје читаоцима наговештаје онога што ће се десити и прескаче поједине епизоде не би ли што пре конкретизовала своје намере. (Тако, на пример, у причи „Модрице”, она прелази са једне слике на следећу, не задржавајући се на описима онога што ће читаоци и сами разумети: „Заспала је врло брзо, мирна. А на хоризонту је тамно небо пљуцнуло плави штрц муње. / Били су мокри до голе коже. Нису ни покушавали да се сакрију од пљуска.”) Поред одређених слабијих тачака прича, које се и очекују у оваквом издању и стога толеришу, збирка *Крај расцусџа* Ане Милош даје нешто што нашој млађој прозној сцени данас недостаје, а ауторкино умеће мапирање јунака и јунакиња различитог доба коришћењем малог броја ефектних детаља је најквалитетнија одлика овог рукописа и нешто што би могло да усмери ауторкин даљи рад.

У времену када фантастика као жанр добија све више пажње у савременој продукцији, било као примарно одличје нових прозних дела или алегоријска маска иза које се приповеда о савременом тренутку, све је више аутора који стварају у оквирима овог жанра. Међу њима је и Никола Петровић, чији се првенац *Пайир брзо њори* („Трећи трг” и „Сребрно дрво”), са двадесет и једном причом које својим обимом, жанровском поставком и тематским оквирима које истражују различите аспекте нашег времена, намеће као једно од успелијих прошлогодишњих издања кратких прича. Премда нису сви текстови уједначеног квалитета – ово се донекле може објаснити мањком искуства аутора,

али и жељом да се својим првим делом представи публици са што више материјала – више од пола њих заслужују пажњу читалаца и критике, нарочито ако се узме у обзир које све крајности збирка као целина покушава да помири. С једне стране, у њој се налазе приче из корпуса класичне фантастике, али и оне које садрже примесе научне фантастике, хорора и готске књижевности, док је, с друге, одређен број прича евидентно изнесен у реалистичном маниру без икаквих примеса фантастичне књижевности. Уз то, аутор се неретко поиграва са фокализацијом, различитим моделима нарације и угловима посматрања, те читаоци тако добијају мешавину више приповедних гласова и сегменте које иду од исповедно-монолошких до готово драмских. Такође, у Петровићевим причама се може приметити утицаји аутора савременог и класичног канона, попут Едгара Алана Поа, Хенрија Џејмса, Ернеста Хемингвеја, Стивена Кинга и Горана Скробоње, а он све њих смешта у један нови контекст који се може довести у везу са простором и временом који насељавају и његови читаоци, али и са једним мање конкретним хронотопом који овим причама обезбеђује већу универзалност. Најзад, аутор успева да на више места у збирци покаже умешност укључивања хумора у своје приповедање – нарочито у дијалошким секвенцама и у завршницама прича – и да истовремено игра на танкој граници између гротеске и трагедије, доказујући да су смех и страх две нераскидиве компоненте савременог света. Једна од интервенција која би ову збирку учинила још ефектнијом тичала би се евентуалног одстрањивања неколицине мање успешних прича из ње, чиме рукопис не би изгубио на аутентичности, али би добио на ефектности и показао способност аутора да се снађе у причама различитог обима – од две-три до десетак страница, укључујући и четвороделни омнибус пред крај збирке – и замаха. Но, и поред тога, збирка *Пайир брзо њори* је један од оних првенаца који читаоцима нуде уживање, али и наговештавају да је Никола Петровић аутор на којег треба обратити пажњу и у будућности.

Прошлогодишњи избор прича Вулета Журића, *Форензика Ишак: најбоље и нове њриче* (Лагуна), окупља текстове из шест ауторових досадашњих краткопричашких наслова и додаје им нове приче у којима он наговештава неке од могућих путева своје кратке прозе у будућности. Већ је на прво читање јасно да се у овом избору препознају три целине: старо, ново и најновије. Премда Журић у садржају јасно наводи свих шест својих досадашњих наслова, те нове приче као седми, збирке *Кашеначо* (2011) и *Тајна црвеној замка* (2015), заузимају највише простора, намећући се као примарни корпус његовог приповедачког рада и истичући различитост од збирке *Умри мушки* (1991), *Двије њодине хладноће* (1995), *У кревету са Мадоном* (1998) и *Валцери*

и *сношаји* (2001), које се најчешће фокусирају на ратну стварност деведесетих и распад СФРЈ. Оне се неретко одвијају на простору Сарајева, тематизују различите ратне трауме и описују ефекат рата на широк дијапазон јунака, а карактеришу их сведена нарација, микробим, кратки дијалози, употреба жаргонског говора, хумор и еротски набој као супротност ратној трагици, те тек делимично скицирање јунака у неколико црта. У другом делу своје приповедачке каријере, Журић се креће између самосталних збирки и прича које су публиковане у антологијским и тематским пресецима, те се ове приче читају на два различита начина: као део једног заједничког концепта који их повезује са тематски сличном прозом других писаца, и ван њега, односно унутар збирке самог аутора. Овај принцип види се и у одабиру прича из тих збирки у овом избору, али оно што још више одређује те новије наслове је истраживање граница концепта историографске метафикције о којем је писала Линда Хачион. Спајајући фиктивне јунаке чије је животе истраживао у својим ранијим насловима и стварне личности XX века, аутор покушава да покаже једну суштинску изједначеност људског искуства без обзира на то да ли се ради о историјски важним личностима или не. Иако је тај поступак присутан и у ранијим делима, он овде досеже врхунац, те се цео дијапазон историјских личности – највише из периода светских ратова – јавља у избору прича из *Кашенача* и *Тајне црвеној замка*. Најзад, поступак историографске метафикције приметан је и у најновијим причама, које су све већ објављене у периодичи или антологијским пресецима, а које се настављају на живот и/или дело Милана Ракића, Лазе К. Лазаревића, Бранка Ђопића, Тита, Александра Ранковића и других историјских личности. Ово и јесте крајњи ступањ стилских, формалних и жанровских поигравања која одликују најновије стваралаштво овог аутора, али и аспект који наговештава могуће карактеристике његових будућих прозних наслова. Избор *Форензика Ишаке: најбоље и нове приче* доказује вишедеценијску веру Вулета Журића у кратку причу, али и промену примарног тематско-мотивског оквира и стилског приступа која наговештава његово константно усавршавање сопствених рукописа и предан рад на њима.

Упркос изазовним временима које предстоје за литературу, и живот уопште, остаје нам једна чињеница којој можемо да се радујемо: свака друштвена криза, ма ког карактера била, уноси нешто ново у књижевност. Та новина, било да је тематска, стилска, поетичка или нека друга, постаће евидентна и у савременој српској прозној продукцији брже но што можемо да предвидимо, и стога није нереално очекивати да ће се

крајем ове и током наредних година све више писати о кључним темама наше нове стварности. Та промена ће се сигурно одразити и у домену кратке прозе, али ће аутори који се посвећују њој, за разлику од романописаца, бити у предности јер ће моћи да читаоцима донесу слику свог доба на један ефектнији и конкретнији начин пошто ће им за рекапитулицију свих ужаса, страхова и преокупација бити довољна тек реч или две.